

Warszawa, 8 czerwca 2025 r.

Dr hab. Ewa Maria Marciniak
Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr. Dawida Tomala, *Wiarygodność jako argument
legitymizacyjny lokalnych przywódców politycznych***

ss. 346

**Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Radosława Marzęckiego
prof. UKEN**

Podstawy formalne

Niniejszą recenzję wykonuję w związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Nauki o Polityce i Administracji na recenzentkę rozprawy doktorskiej mgr. Dawida Tomala.

Uwagi wstępne

W świecie, który marginalizuje politykę jako działanie racjonalne, jako sztukę rozwiązywania sprzecznych interesów, w polityce, która niejednokrotnie redukuje liderów politycznych do marketingowych produktów z ogromnym zainteresowaniem i takąż nadzieją sięgnęłam po tę rozprawę doktorską. Z dwóch powodów, pierwszy osobisty – wiele lat temu przywiązałam się do relacyjnej koncepcji polityki, akcentującej potrzebę utrzymywania permanentnych relacji polityków z wyborcami, drugi powód – społeczny, od wielu lat oczekuję, że politycy będą legitymizowani nie jedynie poprzez stosowanie zabiegów wizerunkowych, poprzez legitymizację

medialną, lecz ich cechą konstytutywną będzie wiarygodność, z kredytem na zaufanie i oczekiwaniem, że będzie spleacony. Widać więc na pierwszy rzut oka, że oceniana dysertacja jest ważna poznawczo oraz że w jej treść musi równoważyć refleksję czysto teoretyczną, stanowiącą fundament dla dalszego etapu badań z refleksją wywiedzioną z doświadczenia badawczego Autora.

Przedstawioną dysertację oceniam według kryteriów odnoszących się do:

- 1. ogólnej wiedzy teoretycznej Doktoranta**
- 2. umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej**
- 3. oryginalnego rozwiązania problemu naukowego**

1. Ogólna wiedza teoretyczna

Przedmiotem pracy jest analiza uwarunkowań lokalnego przywództwa politycznego. Autor wskazuje, że mimo ogólnego niskiego poziomu zaufania do polityków są tacy, których cechy charakterystyczne, biografia polityczna i styl przywództwa predestynują do sprawowania władzy w lokalnych społecznościach oraz ponownego ubiegania się o urząd.

Na początek chcę zaznaczyć, że omawiane kryterium Autor spełnia z nadlatkiem. Warto pochwalić Autora za osadzenie swoich badań, przynajmniej częściowo, w dramaturgicznej koncepcji W. Goffmana, wskazanie na jej znaczenie dla politologii i oczywiście własnych badań oraz w relacyjnej koncepcji polityki. Jednakże główne obszary teoretyczne odnoszą się do przywództwa politycznego oraz jego socjologicznych fundamentów, czyli zaufania i wiarygodności oraz licznych aspektów przywództwa np. osobowości, kompetencji komunikacyjnych czy wizerunku.

Podkreślić należy, że Autor w sposób właściwy ustrukturyzował część teoretyczną pracy, wykorzystując adekwatne do przedmiotu badań podejścia teoretyczne oraz budując aparat kategorialny, który umożliwia realizację badań a następnie ich analizę i syntezę. Zatem użyte kategorie teoretyczne korespondują z badaniami, a to ważna konkluzja uzasadniająca pozytywną ocenę całej dysertacji. Artykułowane w części teoretycznej rozważania odnoszą się też do otoczenia

teoretycznego przywództwa politycznego, np. stylów i typów przywództwa w wymiarze lokalnym, budowania prestiżu polityka i jego wiarygodności. W owej artykulacji odnaleźć można kwintesencję podejmowanego tematu, bowiem akcent jest położony na odkrycie wielowymiarowej, zatem złożonej koncepcji wiarygodnego przywództwa. Autor dostrzega tę złożoność, stąd też z całym przekonaniem mogę stwierdzić, że Doktorant rozpoznał przywództwo polityczne z perspektywy różnych podejść w jego konceptualizacji i użytkowaniu jako kategorii analitycznej. Część teoretyczna zajęła Doktorantowi sporo miejsca, bowiem od strony 15 do 249 rozprawia się On z kategorią przywództwa politycznego, poprzedzając te rozważania przedstawieniem zagadnień zaufania, wiarygodności, lokalnego wymiaru przywództwa, narzędzi kreowania wizerunku osoby wiarygodnej, w tym w szczególności kwestii aksjologicznych, osobowościowych i komunikacyjnych. O przygotowaniu teoretycznym świadczy rozległa analiza procesów towarzyszących kształtowaniu przywództwa politycznego, zatem procesualne podejście stanowi tutaj sedno podjętych analiz. W części teoretycznej miesza się narracja deskryptywna, systematyzująca podejmowaną problematykę badawczą z narracją syntezującą. Autor sięga też po rozważania o charakterze dylematywnym, wkraczają tym samym w zakresy naukowej narracji sensu stricto.

Rozumiem, że rozległe rozważania teoretyczne niezbędne były do świadomego sformułowania problemu badawczego i problemów szczegółowych wymagających określonej podbudowy teoretycznej i w mojej ocenie Autor wykorzystując właściwą, bardzo szeroką i aktualną literaturę przedmiotu określa własne horyzonty badawcze.

Teoretyczna konceptualizacja problemu badawczego nie byłaby możliwa bez sięgnięcia do obszernej literatury. Autor inspirował się aż 279 monografiami, 176 artykułami naukowymi, 126 rozdziałami w pracach zbiorowych, 15 badaniami CBOS oraz aktami prawnymi i źródłami internetowymi. Nie sposób więc nie podziwiać Autora za ogrom pracy, który włożył w przygotowanie i napisanie tej dysertacji. Rozeznawanie się w literaturze przedmiotu stanowi ważny etap w rozwoju naukowym, który Doktorant znakomicie przeszedł.

Konkludując, uważam że doktorant jest przygotowany do kontynuacji badań nad przywództwem politycznym, w kontekście wiarygodności jak czynnika legitymizacji politycznej.

2. Umiejętność samodzielnego prowadzenia badań

Umiejętność samodzielnego prowadzenia badań wiązać należy z konstruowaniem celów badań, sposobów ich osiągania oraz formułowania wniosków. W mojej ocenie Autor jest świadom przyjętych przez siebie założeń pracy oraz metodologii ich realizacji.

Samodzielne prowadzenie badań sytuuje się w tej dysertacji w swoistej koherencji, o której już wspomniałam, między teorią i badaniami empirycznymi. Kluczowa kategoria przywództwa wiarygodnego jest wywiedziona i z teoretycznych rozważań i empirycznych egzemplifikacji.

Przejawem samodzielności prowadzenia badań jest określenie problemu badawczego oraz szczegółowych pytań badawczych. Autor wskazuje, że główny problem badawczy sformułowany jest w postaci pytania: w jaki sposób lokalni przywódcy polityczni starają się budować i zabiegać o utrzymanie własnej wiarygodności w celu przekonania obywateli (wyborców) o prawomocności, właściwości czy słuszności swojej pozycji w lokalnej strukturze władzy? Ponadto Autor sformułował 4 pytania badawcze w odniesieniu do części empirycznej i 5 pytań do części empirycznej.

Pytania badawcze należy uznać za poprawne metodologicznie i prawidłowo ukierunkowujące proces badawczy. Charakter pytań wskazuje na relewantność przyjętych podstaw teoretycznych pracy z metodologią badań własnych. Szczególnie doceniam ów fakt, jako świadczący o dojrzałości metodologicznej Autora dysertacji.

Sformułowano również 4 hipotezy badawcze, odnoszące się do głównego problemu badawczego. Są one rozbudowane, jakościowo poprawne i dające możliwość przeprowadzenia procesu badawczego. Zidentyfikowane cele badań i hipotezy świadczą o świadomej eksploracji wymienionych zagadnień, co dodatkowo wzmacnia zdolność do samodzielnego prowadzenia badań. Nie mniej, chcę zaznaczyć, że nazwijmy to klasyczna szkoła prowadzenia badań jakościowych nie zakłada formułowania hipotez badawczych, które są raczej typowe dla paradygmatu pozytywistycznego, zaś w paradygmacie humanistycznym (interpretatywnym) pytania badawcze w sposób wystarczający zakreslają przedmiot badań. Oczywiście, posłużenie się hipotezami w żaden sposób nie umniejsza atutów pracy badawczej mgr Dawida Tomala.

Tym bardziej, że Autor (oprócz zastosowanej krytycznej analizy literatury przedmiotu) w sposób przemyślany stosuje metody badawcze z obszaru jakościowego podejścia, a jako technikę badań – IDI. W rozdziale metodologicznym Doktorant przedstawia miarodajną literaturę przedmiotu uzasadniając wartość badań jakościowych w ogóle, a szczególności ich użyteczność dla podejmowanej problematyki badawczej. Sporo miejsca poświęca też wywiadowi indywidualnemu, któremu przygląda się z perspektywy teoretycznej, a następnie aplikacyjnej. Należy więc docenić wysoką świadomość metodologiczną Autora tej dysertacji, pokazaną w omawianym rozdziale metodologicznym. Autor wskazując na atuty metod jakościowych, przedstawia fazy procesu badawczego (nieco technicznie) i pułapki czyhające na badacza. Relacjonuje też szczegółowo procedurę doboru osób badanych. Tak więc zastosowana procedura badawcza jest przedstawiona w sposób transparentny, tym samym może mieć walor edukacyjny dla innych badaczy jakościowych.

Recenzowana praca składa się z 7 rozdziałów – w większości teoretycznych, jednego, wspomnianego metodologicznego oraz jednego końcowego, w którym Autor przedstawia wyniki podjętych analiz. I oczywiście ze wstępu i zakończenia, spisu tabel, rysunków i bibliografii. Moją uwagę zwraca naruszenie zasady względnej proporcjonalności treści między częścią teoretyczną a empiryczną. W mojej ocenie

część pierwsza mogłaby być kompromisem między potrzebą zaprezentowania własnej erudycji i odczytania a potrzebą zbudowania fundamentów teoretycznych badań własnych. Choć zaznaczyć trzeba, że po lekturze tej części nie ma wątpliwości jak Autor rozumie i konceptualizuje podstawy teoretyczne własnych badań.

Pierwsze pięć rozdziałów pokazuje, w jakich kontekstach teoretycznych Autor umieszcza swoje rozważania. Oczywiście jest, że mamy tu do czynienia z deskrypcją kluczowych pojęć i kategorii, a także nawiązywaniem do lokalnego wymiaru przywództwa. Zatem na ponad 230 stronach Autor wyjaśnia terminy i pojęcia, pokazując interdyscyplinarne podejście, tj. z perspektywy subdyscyplin politologii – socjologii polityki, psychologii politycznej, marketingu politycznego. Wskazuje w ten sposób, że analizy wiarygodności jako argumentu legitymizacyjnego lokalnych przywódców. Dokonuje egzegezy wiarygodności, w kontekście zaufania oraz budowania i podtrzymywania wiarygodności., zaznaczając, co ciekawe, aspekt komunikacyjny.

W tym miejscu chciałabym się odnieść jedynie do rozdziału siódmego, w którym Doktorant prezentuje wyniki swoich badań, wobec faktu, że rozdziały teoretyczne oceniła pozytywnie. W tym rozdziale przytoczone są wypowiedzi osób badanych w następujących kwestiach:

- rozumienie wiarygodności, w tym wiarygodności w przestrzeni publicznej, przy jednoczesnym zaznaczeniu różnic na poziomie osobistej i publicznej wiarygodności, przedstawione są tu czynniki, które badani wiążą z wiarygodnością, m.in.: autentyczność, prawdomówność kompetencje, stałość poglądów.

- identyfikacja czynników, które wzmacniają i obniżają wiarygodność, co odnosi się do motywacji towarzyszących decyzji o reelekcji. Są to, m.in.: doświadczenie, spełnianie obietnic, traktowanie funkcji przedstawicielskiej jako służby publicznej oraz brak odpowiedzialności, liczne spory i konflikty, traktowanie działalności politycznej jako możliwości realizacji własnych interesów.

- rozumienie specyfiki wiarygodności na szczeblu lokalnym, w tym zakresie badani wskazywali na bezpośrednią znajomość z wyborcami jako czynnik sprzyjający budowaniu wiarygodności i szansa na rzeczową a nie uogólnioną ocenę działalności.

Autor wskazuje też na motywy sprzyjające reelekcji, m.in.: poczucie sprawczości, własna wizja rozwoju miasta, przywiązanie do miejsca, kontynuacja rozpoczętych przedsięwzięć, zobowiązanie moralne i odpowiedzialność. Ciekawym aspektem badania jest wizja idealnego polityka, jaką mają osoby badane wskazuje w jakich obszarach sytuuje się ów pożądaný profil – są to cechy osobowościowe, np., prawdomówność, odpowiedzialność a także wizjonerstwo, czyli umiejętność znajdowania niekonwencjonalnych rozwiązań. Czynnikiem uwiarygodniającym lidera może, choć nie musi być afiliacja partyjna a także program wyborczy. Zwłaszcza w kontekście możliwych do spełnienia obietnic wyborczych.

Interesująca część badań dotyczy narzędzi marketingowych wykorzystywanych w budowaniu wiarygodności, wśród których osoby badane wymieniają spotkania z wyborcami, media społecznościowe, czy gadżety. Na zakończenie badań podniesiony został wątek czynników utrudniających utrzymanie wiarygodności. Tutaj wskazanych jest wiele czynników o różnorodnej naturze, zaś moją uwagę zwraca kwestia ataków ze strony oponentów politycznych, nieprzyznawanie się do błędów czy podejmowanie trudnych decyzji.

Reasumując, można stwierdzić, że przywództwo wiarygodne w zaproponowanym tutaj ujęciu procesualnym jest konglomeratem wielu składowych o zróżnicowanej etiologii, dobrze wyeksponowanej przez Autora. Można też powiedzieć, że to przywództwo zanurzone w socjologii codzienności i stąd jego siła i weryfikowalność. Maski i pozy nie zastąpią przywództwa wiarygodnego. I to udowodnił mgr Dawid Tomal.

Podkreślić chcę, że całość pracy jest napisana komunikatywnym językiem i opatrzona licznymi syntezami. Jest to świadectwo umiejętności konkluzyjnego i syntezyującego problematykę myślenia. Umiejętność ta dotyczy zarówno części

teoretycznej pracy jak i części, w której przedstawione są wyniki przeprowadzonych badań. Nie mam też wątpliwości co do naukowego charakteru narracji.

Całość wyводу jest skonstruowana w sposób logiczny zaś umiejętności poznawcze zaprezentowane w tej pracy napawają przekonaniem o wysokim poziomie kompetencji intelektualnych Autora od umiejętności prezentowania wiedzy ogólnej w zakresie dyscypliny naukowej, poprzez formułowanie problemów badawczych i ich rozwiązywanie do zdolności do powiązania badań naukowych z praktyką. Autor zademonstrował wysoki poziom zarówno warsztatu badawczego, jak i wysoki poziom rozeznania w przedmiotowej problematyce.

Podjęta w dysertacji problematyka badawcza jest istotna z punktu widzenia rozważań teoretycznych, ale przede wszystkim niezwykle cenne jest to, iż Autor wykorzystuje materiał empiryczny, który może być podstawą kolejnych badań zwłaszcza eksponujących wiarygodne przywództwo.

3. *Oryginalność rozwiązania naukowego problemu*

W odniesieniu do tego kryterium stwierdzić należy, że recenzowana rozprawa doktorska utwierdza w przekonaniu, że problematyka ujęta w tytule i temacie stanowi istotną wartość poznawczą i użyteczną ze względu na konceptualizację kategorii przywództwa wiarygodnego jako czynnika legitymizującego na podstawie analizy literatury przedmiotu, własnych badań empirycznych i następnie dokonanej w zakończeniu syntezy.

To oczywiste *novum*, które proponuje Doktorant ma wyraźny potencjał kontynuacji badań, choćby w odniesieniu do innych władarzy lokalnych lub wręcz w odniesieniu do polityków szczebla centralnego. Ponadto, interesującym aspektem badania jest próba przywrócenia działaniu politycznemu polityków należytą politologiczną refleksji, w tym, frazeologicznego ujęcia ich kompetencji.

Podjęty problem badawczy został rozwiązany w sposób oryginalny. Przedstawione w siódmym rozdziale wyniki badań zostały skomentowane w sposób niebudzący zastrzeżeń. Jest to komentarz naukowy, odwołujący się do ram teoretycznych przyjętych w pracy. Prezentację fragmentów wywiadów osadzonych w częściowych konkluzjach należy uznać za udaną. Pokazuje też, że Autor ma wiedzę i umiejętności prowadzenia badań jakościowych, których istotą jest m.in. zgłębianie motywów, poznanie sposobów rozumienia świata politycznego i jego społecznego otoczenia. Oryginalność rozwiązania problemu badawczego przejawia się też w konceptualizacji hipotez badawczych, szerokim uzasadnieniu ich potwierdzenia w toku badań. To ewenement w pracach doktorskich i jednocześnie bardzo wartościowa część pracy badawczej, nawiązująca wprost do problemu badawczego ujętego w temacie i tytule pracy.

Identyfikacja czynników legitymizujących wiarygodność polityka, potwierdzona szczegółową analizą literatury przedmiotu oraz własnymi badaniami jest niewątpliwym atutem tej dysertacji. Podkreślenia wymaga też fakt, iż Autor przykładą wagę do podmiotowego ujęcia wiarygodności politycznej, to jest wysiłków aktorów politycznych w budowaniu własnej wiarygodności. Z tej perspektywy Doktorant konstruuje, co prawda skromne, wnioski *de lege ferenda*, tj. badanie wiarygodności polityków z perspektywy wyborców, co jest nawiązaniem do relacyjnej koncepcji przywództwa politycznego.

Wnioski końcowe

Podjęta problematyka przywództwa wiarygodnego na poziomie lokalnym jest ważna nie tylko ze względu na fakt poszerzania pól badawczych nauk społecznych, ale również ma znaczenie dla wnikliwego rozpoznawania praktyki działań politycznych w środowisku lokalnym. Autor wskazuje na mechanizmy legitymizacji przywódców lokalnych i nierozłączność zaufania i wiarygodności z tymi mechanizmami.

W toku badań własnych o charakterze jakościowym mgr Dawid Tomal potwierdził opisane i wyjaśnione w literaturze naukowej i polskiej mechanizmy legitymizacyjne dodając do nich własne egzemplifikacje. Potwierdził tym samym również wysokie kompetencje metodologiczne i refleksyjność teoretyczną.

Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz.595, z późn.zm. – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw – DZ.U.Nr 84, poz.455, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2011 r.) w artykule 13, pkt 1 zawiera stwierdzenie, że rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Uważam, że recenzowana rozprawa **Dawida Tomala** *Wiarygodność jako argument legitymizacyjny lokalnych przywódców politycznych* ma charakter oryginalny, spełnia wymienione w ustawie wymagania, a jej Autor wykazał się stosowną wiedzą teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej nauki o polityce i administracji, umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań i oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. W związku z tym przedkładam wniosek, aby dysertacja magistra Dawida Tomala została dopuszczona do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.

Ewa Maniura